

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН та МОН України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ імені Петра Могили
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Державний аграрний університет Молдови (Кишинів)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)
Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина)
Ca' Foscari University, Venice (Італія)

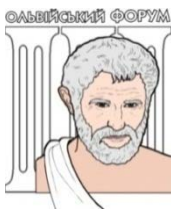

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2022:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі

XVI Міжнародна наукова конференція
23–26 червня 2022 р., м. Миколаїв

ТЕЗИ

Соціальна робота в умовах сучасних викликів:
досвід і перспективи розвитку

Миколаїв
2022

Ольвійський форум – 2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI міжнар. наук. конф. 23–26 червня 2022 р., м. Миколаїв : тези доп. : Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. – 48 с.

Секція.
СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ:
ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 364-028.81(043.2)

Сай Д. В.,
доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ РАДИКАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
СЬОГОДНІ

Допомога людям – важлива складова соціальної політики держави, а соціальна робота є одним із інструментів її реалізації. На початку свого розвитку соціальна робота слугувала для надання допомоги та вирішення проблеми людей на рівні держави завдяки запровадженню державних програм соціальної підтримки, якими були охоплені широкі категорії населення. Вважали, що саме відсутність програм на державному рівні унеможлиблює вирішення проблем особи. Згодом через зміну економічної та політичної ситуації у світі «державницький» підхід трансформувався в індивідуальний проблемний підхід, де на людину покладається зобов'язання вирішити свої проблеми самій. Жан Стюарт стверджує, що у 1970-их роках у міжнародній науковій думці «соціальні проблеми стали індивідуалізованими, а структурні причини особистих проблем зникли з поля зору. Інкапсулюючи соціальну роботу в прямі відносини між постачальником послуг і клієнтом, увага швидко зосередилася на власних обов'язках клієнта та на тому, що він чи вона може зробити, щоб зменшити проблеми, з якими стикається». За таких умов людина ставала повністю відповідальною за все, що з нею могло трапитися, не звертаючи уваги на її середовище та соціально-економічний стан.

З огляду на це, якщо людина народилася у родині, яка має обмежені фінансові можливості, вона може не отримати можливостей для свого подальшого особистого та професійного розвитку та потім і її новостворена сім'я може перебувати у таких самих умовах. Заклади, які надають безкоштовно якісну початкову, середню або вищу освіту, можуть будуть відсутні у громаді. Отримання неякісної освіти може призвести до обмеження можливостей працевлаштування та знаходження добре оплачуваної роботи. Оренда житла або власне житло може бути дорогим. За таких умов людині дуже важко

переїхати зі свого району та знайти щось краще. Тому людина потрапляє у замкнуте коло, коли і її діти можуть мати схожі проблеми у майбутньому. За таких умов, навіть якщо допомагати конкретній людині подолати труднощі загальна ситуація залишається не вирішеною, тому що відсутні можливості подолати системну проблему на рівні всіх мешканців громади.

Саме тому радикальна соціальна робота з'явилась на противагу такому індивідуалізованому підходу щодо «проблемних клієнтів» та пошуку соціальної справедливості. Прихильники радикальної соціальної роботи привертали увагу до «особливостей суспільства, що спричиняли соціальні проблеми, залишалися прихованими і не вирішувалися у спробах покращити соціальну справедливість».

Попри те, що соціальна робота сьогодні наче повинна сприяти соціальним змінам та розширювати права і можливості людей, сьогодні існує низка проблем.

По-перше, залежність політики держави у соціальній сфері від потреб економіки, яка ґрунтується на ринкових відносинах. Ринкові відносини та соціальні потреби людей можуть виключати один одного, мати зовсім різні вимоги та потреби щодо один одного (наприклад, вимога якнайдовше працювати не зважаючи на вік та стан здоров'я особи; мінімальні виплати в разі втрати працездатності особи, замість дійсно необхідних тощо).

По-друге, соціальні працівники залежать від держави, яка надає їм робоче місце та сплачує заробітну плату. Вони є частиною системи, яка прагне до стабільності та, у зв'язку з цим, вимагає лояльності та певного необхідного консерватизму у своїй діяльності. Таким чином, «сприяння соціальним змінам» може не відбуватися із-за особливостей самої системи. Принаймні самі соціальні працівники та інституції швидше за все не будуть ініціаторами системних соціальних змін, навіть якщо вони будуть розуміти їх необхідність.

Не позбавлені цього і певні благодійні та громадські організації, які займаються наданням соціальних послуг або допомоги, адже вони також отримують допомогу (гранти, соц. замовлення тощо) від держави та повинні діяти у рамках тих обмежень, яка вона накладає на їх діяльність або не претендувати на її кошти.

По-третє, ініціюванню та запровадженню структурних змін у соціальній роботі може заважати обмежений спектр важелів для вирішення соціальних проблем на рівні держави, які доступні соціальним працівникам та пересічним громадянам.

Таким чином, сьогодні підхід радикальної соціальної роботи зберігає свою актуальність. Збереження фокусу на вирішенні не тільки

проблем кожної особи, але і усунення системних факторів, які призводять до таких проблем є вельми актуальним. Також потребують подальшого дослідження шляхи запровадження змін соціальними працівниками у соціальній роботі та соціальній політиці держави.

УДК 378.015.31:001](091)(477)(043.2)

Чубук Р. В.,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАУКОВІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Результати наукових досліджень свідчать: друга пол. XVIII ст. – перша пол. XIX ст. (період гуманістичної педагогіки Просвітництва та історична доба Козаччини) ознаменована тим, що у свідомості освіченої та передової частини суспільства країн Європи того часу визріла думка про те, що навчання і виховання є дієвим творчо-перетворюючим фактором розвитку суспільства, а кожна людина при цьому має бути метою, а не засобом розвитку суспільства. У гуманістичній педагогіці епохи Просвітництва, увага філософів зосереджувалася на внутрішньому світі земного існування людини, тому, самоусвідомивши свою цінність, людина докладала певних зусиль для розвитку своєї особистості. Це стало живильним підґрунтям для філософів і педагогів Європи та послужило поштовхом для пошуку і реалізації нових ідей кращих форм та методів навчання і виховання підростаючого покоління молоді.

Водночас історична доба Козаччини сприяла формуванню цілісної, суверенної індивідуальності, повноцінної особистості – справжнього творця і володаря самобутніх скарбів духовності українського народу. *Складовими козацької духовності були: козацька філософія, козацький світогляд, козацький характер, козацька естетика, козацька правосвідомість та ідеологія.* Педагогіка доби Козаччини сприяла вихованню лицарської духовності, цілеспрямовано формувала у молоді народно-творчі якості: патріотизм, гідність і честь, етнічну свідомість і самосвідомість. Козацькі виховні традиції привчали молодь до монолітності: один за всіх і всі за одного; допомагали формувати у них почуття взаємної підтримки, довіри, милосердя; створювати громадські осередки, які б об'єднували населення,

спрямовували його потенціал на досягнення суспільно-важливої мети та покращення умов життєдіяльності.

Вагомий внесок у розвиток національної освіти та виховання цього періоду зробили славетні українці: Григорій Сковорода, Іван Вишенський, Петро Могила, Єпіфаній Славинецький, Феофан Прокопович, Мелетій Смотрицький, Микола Пирогов та ін. На історичному тлі педагогічної науки постає видатний вчений, педагог, засновник вітчизняної педагогічної освіти та народної школи – Костянтин Дмитрович Ушинський. Вчений розглядав педагогіку як соціальну науку, що формується на національному підґрунті; сформував систему педагогічних поглядів; був автором оригінальної педагогічної системи, що охоплювала основні аспекти як виховання, так і навчання на принципах народності.

У 1867 р. К. Ушинський написав і протягом наступних двох років видав два томи основної своєї праці «Людина, як предмет виховання», де відстоював думку про підготовку людини до життя як мету виховання. Зазначена праця стала цінним внеском у становлення педагогічної науки, в якій розглядаються психологічні основи навчання і виховання молодого покоління у сенсі розвитку їхніх почуттів і пам'яті, логічного сприймання, уявлення, мислення, мовлення тощо.

Основне завдання освіти та виховання К. Ушинський вбачав у формуванні розвиненої людини на засадах народності. Вчений розумів народність як історію народу, його історичний розвиток, географічні та природні умови, в яких живе народ. «Народ без народності – тіло без душі» – ця ідея педагога була принципом його життя. Важливим для дослідження є те, що у праці «Про народність у громадському вихованні» педагог наголошував: *виховання, створене самим народом і побудоване на народних традиціях, має таку виховну силу, якої немає в найкращих наукових системах, побудованих на абстрактних ідеях*. Вчений вважав, що діти з раннього віку мають засвоювати елементи народної культури, оволодівати рідною мовою, знайомитися з усною народною творчістю, базовою основою яких виступають народні традиції, звички, звичаї, обряди тощо.

На нашу думку, саме елементи народної культури представляють собою стійкий різновид культури, в основі якого лежать стабільні норми, цінності, принципи, приписи і моделі групової поведінки дітей та молоді, що повільно еволюціонують та визначають життєдіяльність конкретної спільноти людей. Вони освячені народом релігійно-міфологічною символікою, дбайливо охороняються, відтворюються і примножуються з покоління в покоління як святині.

Провідною метою національного виховання, видатний педагог вважав: обов'язкове набуття молодим поколінням соціального досвіду; залучення та успадкування духовних надбань українського народу; досягнення високого рівня культури міжнаціональних відносин; усвідомлене формування у молоді (незалежно від національності) рис громадянина України, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Сучасне виховання молоді в Україні має забезпечувати її залучення до світової культури та загальнолюдських цінностей. За своїми формами та методами воно має спиратися на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки. До того ж, процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання молоді, усвідомленим опануванням наук, багатством національної та світової культури. Цей процес не може бути стихійним, він передбачає взаємне співробітництво викладача і студента. Кожен викладач, який би предмет він не викладав, завжди є, насамперед, вихователем. К. Ушинський стверджував, що дух навчального закладу живе не в стінах і не на папері, а в характері більшості викладачів і звідти переходить у характер вихованців.

Ушинський К. вважав, що однією з важливих якостей, яка має бути притаманною майбутньому фахівцю в тому числі і соціальному працівнику є вміння переконувати, а це можливо лише в тому випадку, якщо фахівець має власний світогляд. Видатний вчений зазначав, що найголовнішою дорогою людського виховання є переконання, а на переконання можна діяти тільки переконанням. Переконання фахівця не можна замінити ні інструкціями, ні контролем, ніякими програмно-методичними вказівками, оскільки вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції. Вчений був переконаний, що інструкція не зігріта теплом особистого переконання фахівця, не буде мати ніякої сили.

К. Ушинський залишив велику спадщину, на його ідеях розвивається не лише вітчизняна, але й світова освіта, наука і виховання. Педагогічні ідеї наукової спадщини видатного педагога співзвучні із сучасними засадами Концепції виховання студентської молоді у ЗВО, в основних положеннях якої задекларовано, що стрижнем системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора суспільного розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості. Формування молоді людини як громадянина України відбувається під впливом рис і якостей національного характеру

виховання незалежно від майнової, етнічної або релігійної приналежності.

Резюмуючи вищезазначене, ми переконані, що сучасне виховання молоді в Україні має забезпечувати її залучення до світової культури та загальнолюдських цінностей. Водночас, за своїми формами та методами воно має спиратися на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки. До того ж, процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання молоді, усвідомленим опануванням наук, багатством національної та світової культури. Таким чином, потреба в осмисленні історико-педагогічного досвіду, аналіз і творче використання ідей педагогічної спадщини історичних епох минулого, сприятиме поглибленню наукових уявлень та вирішенню сучасних проблем організаційно-виховної та превентивної діяльності з молоддю.

УДК 364.4-056.2/.3:72](043.2)

Сургова С. Ю.,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Ярвенко С. С.,

магістр, публ. управління і адміністрування

АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сьогодні питання формування інклюзивного середовища є одним із першорядних пріоритетів державної політики майже в усіх країнах.

Під поняттям «середовище» розуміється «безпосереднє оточення особистості, сукупність різних умов її функціонування і життєдіяльності, міжособистісних відносин з людьми, що сприяє особистісному розвитку людини, забезпечуючи взаємодію навчання і виховання». Таланчук П. розглядає інклюзивне освітнє середовище як вид освітнього середовища, що забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу можливість для ефективного саморозвитку, передбачає розв'язання проблеми освіти дітей та молоді з особливими потребами шляхом адаптації освітнього простору до потреб кожного учасника освітнього процесу, охоплюючи реформування такого процесу, методичну гнучкість і варіативність, сприятливий психологічний клімат в освітньому колективі і закладі, обладнання приміщень для

потреб усіх учасників, що забезпечує їх повну участь в освітньому процесі.

Однією з умов формування інклюзивного освітнього середовища є спланований і організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час занять.

В цьому контексті важливим є забезпечення безперешкодного доступу, можливості вільного переміщення в усіх об'єктах фізичного оточення, що є суттєвим фактором подолання безнадійності й ізольованості людей з особливими потребами.

В Україні неповносправна людина повноцінно пересуватися за межами власної будівлі практично не в змозі. Архітектурна недоступність більшості інфраструктурних об'єктів населених пунктів виключає громадян з фізичними розладами з участі в суспільно-політичному житті країни. Такі люди позбавлені можливості отримувати освіту нарівні з іншими громадянами, що також обмежує їх активну життєдіяльність.

Сьогодні в області та в державі в цілому вбачається тенденція формального підходу к втіленню принципів архітектурної доступності для людей з особливими потребами.

Про це свідчить, по-перше, облаштування входів до установ, підприємств, організацій, магазинів, аптек тощо кнопками виклику персоналу, що не є засобом створення доступності, а є прямим порушенням прав громадян з інвалідністю, оскільки це призводить до залежності маломобільних людей від сторонньої допомоги, що принижує їх гідність .

По-друге, часто спостерігається облаштування пандусів вузьких, занадто крутих, слизьких та будь-яких інших, що не відповідають положенням ДБН, без наявності поручнів з обох боків, що робить конструкцію не функціональною – це створення номінальних умов доступності, а фактично є порушенням чинного законодавства, зокрема норм ДБН.

По-третє, наявність пандусу ще не свідчить про доступність об'єкту фізичного оточення, оскільки головним аспектом створення архітектурно-доступного середовища є комплексність, яка вміщує систему дій і заходів, котрі забезпечують безбар'єрність не лише для людей з патологіями опорно-рухової системи, а й для громадян з захворюваннями різної нозології, які спричинили обмеженість вільного переміщення (дефекти зору, слуху тощо), та інших маломобільних осіб.

В четвертих, сам факт можливості дістатися будівлі не робить її дійсно доступною, якщо всередині не забезпечені умови та не створені

елементи доступності для вільного пересування маломобільних категорій (відсутність порогів, невідповідна ДБН ширина дверних отворів і відкритих прорізів у стіні тощо).

Отже, вище наведене свідчить, що люди, які мають особливі потреби, обумовлені їх фізичним станом, нерідко примусово ізольовані від суспільства та стають об'єктами різних форм дискримінації. Більшість громадян з інвалідністю внаслідок наявності тотальних обмежень громадської архітектури не має повноцінного доступу до будівель, споруд фізичного оточення, інфраструктури міста, не в змозі скористатися своїм правом на освіту, працю, вести активну життєдіяльність та бути повноцінними членами суспільства тощо.

Величезний внесок у впровадження заходів з архітектурної доступності зробив Роналд Мейс – американський архітектор. Він все життя провів в інвалідному візку, оскільки був хворий на поліомієліт. Саме Роналд Мейс вважається людиною, яка започаткувала використання терміну «універсальний дизайн». Він ототожнив цей термін з поняттям «доступний дизайн». Мейс уперше добився введення на законодавчому рівні в Північній Кароліні принципів доступності, що стало прикладом для інших країн. Завдяки йому в цьому штаті були внесені законодавчі зміни у Будівельний кодекс. Цей документ зафіксував принципи доступності у будівництві, ставши зірцем для інших штатів.

Роналд Мейс вважав, що дизайн вимагає усвідомлення необхідності поміркованого підходу і ринкових відносин, щоб зробити те, що проєктують люди доступним та, щоб цим міг користуватися кожний громадянин повною мірою.

Сьогодні у багатьох країн Європи інклюзія є загальною практикою, спрямованою на вирішення соціальних проблем. Нині соціальна інклюзія стала частиною рамкових законодавчих актів Європейського Союзу. У сучасному розумінні «архітектурна доступність» за смислом є дуже змістовним поняттям. Оскільки охоплює усі сфери життєдіяльності людини, а саме: освіту, охорону здоров'я, працевлаштування, дозвілля тощо. Багато з цих галузей взаємозалежні. Наприклад, інклюзивність шкіл, ЗВО, гарантує доступність освіти, що є передумовою інтеграції людини у суспільство. Науковці Т. Качалова та Т. Черненко, засвідчують, що «інклюзивна освіта в закладах вищої освіти України лише починає упроваджуватись, на відміну від європейської системи, яка має досить ґрунтовні наукові дослідження в цій сфері та практику навчання «особливих» категорій студентів, що побудована на принципах соціальної інклюзії. Вітчизняна система

інклюзивної вищої освіти приділяє більше зусиль навчання і професійній підготовці майбутніх фахівців, залишаючи поза увагою науковців та викладацького складу ЗВО соціальну інклюзію, забезпечення умов для соціалізації студентів з ООП».

Сьогодні важливою складовою публічної політики в державі є прогресивні перетворення в стратегії формування дійсно інклюзивного середовища. Але, попри наявність гарантованих законодавством прав, особи з вадами здоров'я не спроможні на рівні з іншими громадянами користатися послугами, освітою, бути конкурентоспроможним на ринку праці, і як наслідок – все це порушує їх права на працю, освіту тощо.

Протягом останніх років наша країна намагається тримати курс на забезпечення дійсної реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, зміну стереотипів щодо людей з інвалідністю, ліквідацію усяких проявів дискримінації по відношенню до осіб з особливими потребами, усвідомлення громадськістю, що зазначена категорія населення є повноправним членом суспільства.

На жаль, сьогодні, як і раніше, в Україні залишаються такі основні проблеми створення безперешкодного фізичного оточення.

По-перше, це ментальні бар'єри, які є найбільш розповсюдженим соціальним явищем. Вони полягають у нерозумінні проблем осіб з інвалідністю, відсутності толерантності.

По-друге, це фізичні бар'єри, які полягають в недостатній транспортній та архітектурній доступності, що є основною перешкодою у доступі цієї категорій населення до праці, туризму, освіти, спорту, культури, інформації, послуг тощо.

По-третє, це – інформаційні бар'єри, які здебільшого стосуються осіб з порушеннями зору (відсутність дублювання візуальних даних звуковою інформацією), слуху (відсутність дублювання звукових даних візуальною інформацією), психічними розладами та розумовою відсталістю (відсутність подання інформації легкою мовою).

Вирішенню зазначених проблем приділяється значна увага, але відсутність достатнього фінансування, інформації про ефективні практики вирішення цих проблем, не дозволяє швидко їх врегулювати.

Багато будівель, споруд (зокрема, загального користування), транспортна інфраструктура, інформація залишаються здебільшого недоступними для маломобільних осіб. На нашу думку, необхідно активно залучати людей з інвалідністю, які мають відповідний досвід та професійну підготовку, до розроблення та удосконалення стандартів безбар'єрності та впровадження концепції універсальної доступності.

Саме ліквідація фізичних перешкод є запорукою створення інклюзивного суспільства.

Нині комунікаційні системи і види інформації повинні також бути доступними і розробленими з урахуванням технологій, що враховують потреби осіб з вадами усіх нозологій. Сучасне інформаційно-комунікаційний стан і досі не відповідає нормам і вимогам законодавства, а також потребам маломобільних осіб.

Незважаючи на всі позитивні зрушення в світі в частині створення архітектурної доступності для маломобільних груп населення, ситуація і досі залишається незадовільною. Відповідно до даних ООН 30% людей у світі адекватного доступу навіть до основних благ цивілізації досі не мають. Крім того, згідно з прогнозами ООН до 2050 року близько 68% жителів планети житимуть у містах. Тому проблема доступності до благ, інклюзивне середовище, включення кожної людини у життєдіяльність спільноти та створення насправді доступних міст сьогодні залишається актуальною для більшості країн світу, включаючи і Україну. Втілення засад універсального дизайну при створенні безбар'єрного довкілля важливо не лише для осіб, які мають особливі потреби, але й для більшості населення планети. Оскільки вони є невід'ємними елементами інклюзивного простору, який є запорукою розвитку цивілізованої країни.

Таким чином, інклюзивне середовище – це середовище, де всі люди незалежно від своїх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. Однією з ефективних умов формування такого середовища є архітектурна доступність, яка відбивається на усіх царинах життєдіяльності людей, робить доступним вільне пересування, відпочинок, навчання, працю, дозвілля і навіть туризм, та є найголовнішою ознакою цивілізованого суспільства.

УДК 349.2

Малиновська Н. Л.,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗАЙНЯТИСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Військова агресія РФ проти України внесла суттєві зміни у функціонування вітчизняного ринку праці. Через обмеження можливостей зайнятості та у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості та доходів зайнятого населення.

Концепт зайнятості населення розглядається під різним кутом зору різними галузями наукового знання. І пояснюється це, в першу чергу тим, що головними інструментами функціонування будь-якого суспільства є людська праця і зайнятість населення. Саме вони виступають фундаментальним чинником, що впливає та змінює соціальне становище людини в суспільстві, формує її соціально-професійний статус як особистості, забезпечує подальше соціально-економічне, політичне функціонування держави.

Поширеними є три підходи до аналізу проблем зайнятості: економічний; гуманітарний; особистісний. Також науковці виділяють економічну та соціальну сутність зайнятості, що є досить важливим в розгляді контексту соціального захисту населення, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

Відомо, що до ст. 23 Загальної декларації прав людини, 1948 р., «кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі та сприятливі умови праці і на захист від безробіття». Нагадаймо також, що до нормативно-правової лексики України поняття «зайнятість населення» було введено вперше Законом України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. №5067-IV. Цей закон визначає «правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізацію їхніх прав на соціальний захист від безробіття».

Державна політика зайнятості виконує специфічну функцію поєднання та узгодження економічної та соціальної політики держави, детермінує ієрархію цілей і завдань регулювання макроекономічних пропорцій та сприяння соціальному розвитку і зростанню добробуту населення. Саме політика зайнятості надає визначеності системі пріоритетів державного втручання в економіку країни, дозволяє обґрунтовано розрізняти цілі державного регулювання та засоби їх досягнення. В умовах воєнного стану в Україні (з 24.02.2022 по тепер. час) державна політика у сфері зайнятості є особливо актуальною, оскільки в кризових умовах опинились всі громадяни країни, всі наймані працівники та роботодавці.

Згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. №64/2022, затвердженого Законом

України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. №2102-IX, у пункті 3 зазначено «...тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (2015 р., ред. станом на 24.05.2022)».

Основоположні права громадян, пов'язані з реалізацією права на працю передбачені статтями 43-46 Конституції України, також входять до цього переліку. І це створює соціальну напруженість, оскільки з боку найманого працівника - необізнаність, нерозуміння, як діяти в такій ситуації, з боку роботодавця - довільне трактування, свідоме чи несвідоме ускладнення ситуації з посиланням на воєнний стан.

Найманих працівників під час воєнного стану умовно можна віднести до таких категорій:

- мобілізовані;
- добровольці територіальної оборони;
- евакуйовані та/або залучені до роботи дистанційно;
- залучені до суспільно корисних робіт;
- ті, хто продовжують виконувати трудові обов'язки у штатному режимі.

Мобілізованим особам, тобто військовозобов'язаним, які були призвані на військову службу в особливий період, гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку – відповідно до ст. 119 Кодексу законів про працю України. Працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу» (1992 р., ред. станом на 23.04.2022), «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (1993 р., ред. станом на 13.04.2022) надаються гарантії та пільги відповідно до цих законів.

Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1992 р., ред. станом на 13.04.2022), вони не підлягають звільненню на підставі п. 3 ч.1 ст. 36 КЗпП, а лише увільняються від виконання обов'язків, передбачених трудовим

договором, що оформлюється відповідним наказом (розпорядженням) роботодавця.

Підставою для збереження місця роботи, посади і середнього заробітку на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб є сам факт призову або прийняття працівника на військову службу за контрактом (який підтверджується наданими власнику або уповноваженому ним органу відповідними довідками, витягами з наказів, повістки, розпорядження, витяги із наказів про включення до особового складу військової частини тощо) під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення.

Відповідно до частини третьої статті 9 Закону України «Про основи національного спротиву» (2021 р., ред. станом на 19.02.2022) до складу добровольчих формувань територіальних громад зараховуються громадяни України, які відповідають вимогам, встановленим Положенням про добровольчі формування територіальних громад, пройшли медичний, професійний та психологічний відбір і підписали контракт добровольця територіальної оборони.

Треба зазначити, що згідно з частиною другою статті 24 Закону України «Про основи національного спротиву» (2021 р., ред. станом на 19.02.2022) на членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1992 р., ред. станом на 13.04.2022).

Враховуючи специфіку служби в територіальній обороні, яка може передбачати не постійне, а періодичне залучення працівника до виконання своїх обов'язків, вважається, що роботодавцю не потрібно в обов'язковому порядку видавати наказ про увільнення працівника від виконання роботи за трудовим договором.

В кожному конкретному випадку слід виходити із рівня залучення працівника до участі в територіальній обороні, кількості робочого часу, який витрачає працівник на цю діяльність та ефективність і можливість виконання його обов'язків за трудовим договором. При цьому на час виконання працівниками обов'язків з територіальної оборони у робочий час їм гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку. Документами, що підтверджують

участь в територіальній обороні є контракт добровольця територіальної оборони.

Що стосується евакуйованих та/або залучених дистанційно до роботи, то варто зазначити наступне. Відповідно до частини першої статті 602 КЗпП «дистанційна робота - це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». При цьому законодавство не містить заборони виконання такої дистанційної роботи за кордоном. Тому відповідно у випадку, коли працівник у зв'язку з небезпекою для життя і здоров'я під час дії воєнного стану виїхав за межі країни і має технічну можливість виконання трудових функцій дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, не вбачається правових підстав для його звільнення.

Звертається увага на необхідність домовитися про комунікацію та взаємодію між сторонами під час виконання дистанційної роботи: визначити засоби електронного зв'язку, наприклад електронна пошта, номер телефону, мобільний додаток тощо); умови звітності працівника про виконану роботу (якщо це необхідно); умови повідомлення працівником про виникнення ситуацій, що унеможливають належне виконання дистанційної роботи; інші умови щодо комунікації та взаємодії сторін.

Частиною третьою статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (2015 р., ред. станом на 24.05.2022) передбачено, що у процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада).

Рішення про запровадження трудової повинності та залучення працездатних осіб до виконання суспільно корисних робіт, яке доводиться до відома населення через засоби масової інформації, приймає військове командування разом з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а якщо це неможливо, самостійно. Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах

воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753 (ред. станом на 17.04.2019).

До суспільно корисних робіт залучаються працездатні особи, у тому числі особи, що не підлягають призову на військову службу, які за віком і станом здоров'я не мають обмежень до роботи в умовах воєнного стану (крім працездатних осіб, що залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і заброньовані за підприємствами на період мобілізації та воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер), а саме: безробітні та інші незайняті особи; працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), що не залучені до виконання мобілізаційних завдань (замовлень) та не зараховані до складу позаштатних (невоєнізованих) формувань цивільного захисту, – у порядку переведення; особи, зайняті в особистому селянському господарстві; студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів; особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

Забороняється залучати до суспільно корисних робіт малолітніх дітей та дітей віком від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років, жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Працівникам функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати не може бути нижчим від розміру середньої заробітної плати за основним місцем роботи.

Іншим працездатним особам за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати у разі виконання норми праці не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленого на дату її нарахування.

15.03.2022 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX. Згідно з пунктом 2 розділу «Прикінцеві положення» цього закону главу XIX «Прикінцеві положення» Кодексу законів про працю України доповнено пунктом 2 такого змісту: «2. Під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», діють обмеження та особливості організації трудових

відносин, встановлені Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Отже, для соціального захисту населення, підвищення рівня зайнятості у воєнний час і період економічного відновлення країни дуже важливо не допустити проблеми кадрового голоду, мінімізувати всі трудові спори та захистити право працівників на працю та відпочинок, враховуючи передбачені Конституцією обмеження прав людини та громадянина на період воєнного стану, зберегти оптимістичні настрої українців щодо майбутнього економіки та зайнятості в Україні.

УДК 316.346.32-053.6:379.8ЄС](043.2)

Файчук О. Л.,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Сучасна молодь велике значення надає дозвіллю. Значно скоротилась частка тих, хто працю розглядає як головне заняття у житті. У країнах Заходу із зростанням рівня матеріального добробуту помітно збільшується значення вільного часу. Орієнтація молодих людей на дозвілля як самоцінність підкріплюється активною пропагандою ефективної реалізації вільного часу: створюються спеціальні молодіжні кафе, спортивні клуби, танцювальні зали .

У сучасних умовах в Україні молодь в основному ще позбавлена можливості організовано проводити відпочинок. Пояснюється це нерозвиненістю інфраструктури дозвілля, на розвиток якої традиційно з державного бюджету виділяється 0,5 %, а з регіональних – 1–1,5 % від їхньої видаткової частини, що в 5–7 разів менше середньоевропейських показників. Бездуховність основної маси молоді обумовлює і беззмістовність проведення дозвілля. Намагаючись заповнити вільний час хоча б якимось змістом, молодь вдається до асоціального типу поведінки (наркотиків, алкоголю, хуліганства, вандалізму тощо).

Цілком зрозумілим є те, що без раціонально організованого дозвілля неможливий подальший усесторонній розвиток особистості. Оскільки лише у вільний час стає можливим широке спілкування

людей на основі схильностей, інтересів, особистих симпатій. Проблема молодіжного дозвілля в Україні полягає в тому, щоб культурно використати вільний час, перетворити його на час інтенсивного духовного зростання особистості, підготовку її до творчої та високоінтелектуальної діяльності.

Вирішення проблеми дозвілля перебуває на позиціях підвищення рівня духовності потреб самої молоді і організації таких видів дозвілля, які стимулювали б особистість до всебічного розвитку, опанування цінностей духовної культури людства.

Перевага орієнтації споживання на матеріальний успіх як особливу цінність (не без засвоєння західних стандартів) породжує психологію легкого, не обтяженого працею успіху, споживацький стиль життя окремих груп молоді. Споживацька домінанта дедалі більше поширюється на спосіб життя, культуру, критерії і оцінки. Складаються елементи нового способу та стилю життя, насамперед на західний кшталт.

У країнах ЄС відбувається перехід від кількісних акцентів до якісного вдосконалення молодіжної політики у сфері вільного часу, яка дозволяє залучати молодь до активної комунікативної, просвітницької, художньо-творчої діяльності та сприяє реалізації її інтелектуального, морального, фізичного потенціалу. Молодіжна політика зарубіжних країн при всьому своєму різноманітті має свої загальні риси, обумовлені приблизно однаковим рівнем розвитку і схожістю проблем у сфері організації вільного часу.

Так, у Німеччині створюється низка програм для професійної орієнтації молоді, у формуванні й реалізації яких беруть участь державні організації, заклади клубного типу, представники ділових культурно-мистецьких і наукових кіл. У м. Оберхаузен з ініціативи місцевих органів влади створено мережу центрів для підготовки й працевлаштування молоді, метою яких є: надання послуг для поглиблення професійної підготовки, набуття професійних необхідних знань, умінь, навичок для пошуку роботи.

Проблему зайнятості молоді у вільний час у Франції вирішують шляхом створення центрів канікул і дозвілля, що забезпечує повноцінний відпочинок і виховання молоді у їх вільний час. Центрами організуються турпоходи з ночівлями з відвідинами історичних місць. Основна мета Центрів – фізичний, етичний і культурний розвиток дитини.

В Австрії для проведення вільного часу, канікул на природі, у горах діють соціальні молодіжні об'єднання, які організують відпочинок своїх однолітків, організовуючи цікаві екскурсії, захоплюючи

турпоходи й різні 11 заходи розважального характеру. Незвичайний загальнонаціональний музичний союз для молоді (з акціями в різних містах) створений в Австрії. За незначну платню організовується до 300 концертів за участю молодих дарувань (музикантів, композиторів). Студентське самоврядування Австрії вирішує соціальні питання студентства та проблему працевлаштування, також існує Соціальний Фонд, який займається проблемами житла студентів, а саме зниження орендної плати, пропонує інформацію про вартість навчання, гранти, стипендії, допомоги, страхові, боргової консультації.

Також цікавим прикладом організації дозвілєвої активності є приклад Польщі. Розглядаючи форми студентського самоврядування Польщі, відзначимо, що існують невеликі відмінності в структурах студентського самоврядування різних навчальних закладів. Вони переважно виникають через різну кількість студентів, які навчаються в університетах. Спільним у всіх є поділ на законодавчу, виконавчу та судову владу. Законодавчу владу утворюють студентські парламенти. Структура виконавчих органів є дуже різноманітною. Вона визначається як і порядком обрання до складу студентського парламенту, так і Положеннями про студентське самоврядування.

У Польщі студентське самоврядування на рівні академічної групи переважно відсутнє. Це зумовлено тим, що академічних груп із постійним особовим складом майже немає, так як студенти значну частину предметів обирають за власним бажанням і через це постійно опиняються у нових групах. Для польських студентів для виборів у студентські ради властива повна відкритість і прозорість виборчого процесу, хоча не у всіх університетах цих принципів дотримуються самі функціонери органів студентського самоврядування.

Суттєвою відмінністю органів студентського самоврядування в Польщі від українських аналогів є серйозна матеріальна база, на яку спирається діяльність польського самоврядування і їх фінансово-правова незалежність від адміністрацій. Річний бюджет органів студентського самоврядування Варшавського університету становить близько 200 000 тис. дол. на рік. Ці кошти, обов'язково, згідно із «Законом про вищу освіту», щороку виділяються з бюджету університету на діяльність самоврядування. До цієї суми додаються добровільні пожертви і внески спонсорів. ОСС також займаються розподілом матеріальних допомоги, нагород та додаткових стипендій. Одним словом студенти самі розпоряджаються грошима призначеними на студентські потреби. Площа приміщень, які займає студентське самоврядування того ж таки Варшавського університету

дорівнює 450 кв. м. Для того, щоб ОСС могли самостійно вести свою документацію, вони мають власну печатку.

Студентському самоврядуванню Фінляндії вже більше 100 років. Більшість ректорів університетів є вихідцями зі студентського самоврядування. Яскравим прикладом студентського самоврядування можна вважати Студентський союз Університету Гельсінкі (НУУ), який має давню історію. Він існує з 1868 року і за такий час знайшов рішення багатьох проблем. Насамперед, Союз зміг забезпечити собі повну фінансову незалежність від університету. У нього є свій бюджет, більша частина якого формується з доходів так званої бізнес-групи при Союзі, і лише мала частина – із студентських внесків. На кошти свого бюджету Студентського союзу створив працюючу мережу практично всебічної соціальної підтримки студентів. Студенти, які приїжджають сюди вчитися з різних кінців країни, мають можливість винаймати недороге житло, харчуватися в дешевих кафе, користуватися медичними послугами в спеціальних центрах, отримувати правові консультації. Представники Студентського союзу складають одну третину на всіх рівнях управління університетом, тобто можуть здійснювати реальний вплив на прийняття рішень. І треба сказати, така ситуація на рівні всієї країни: у фінському законодавстві є спеціальний закон про студентське самоврядування, який дає йому досить багато прав, аж до можливості впливати на політику всередині країни. Мережа органів студентського самоврядування Фінляндії пов'язана зі студентським об'єднанням на рівні Європейського союзу.

У свою чергу в Миколаєві для молоді створені та діють 58 закладів культури, що перебувають на обліку в комунального міського господарства. З-поміж них три театри, музеї, міський культурний центр і 4 будинки культури, 10 шкіл естетичного виховання, клубні установи, міські парки культури і відпочинку та Миколаївський зоопарк, культурно-ігровий комплекс Дитяче містечко «Казка», розгалужена мережа з 35 бібліотек тощо.

Миколаївський міський будинок культури налічує 34 клубних формування, з них 13 любительських об'єднання, 19 колективів художньої творчості, 2 дискотеки, 6 колективів мають звання народний, 1 – заслужений, 3 – зразковий. Інструментальний ансамбль – 1, вокально-хорові – 5, хореографічні – 7, пісні і танцю – 1, театральні – 4, цирк. студія – 1. У будинку культури діють такі творчі колективи: Студія спортивного бального танцю, народний ансамбль бального танцю «Грація», народний ансамбль танцю «Суднобудівник», народний молодіжний театр «Парадокс», народний

естрадный оркестр, зразковий ансамбль танцю «Юнги», зразковий вокальний ансамбль «Привіт», зразковий ансамбль танцю «Пасадена», ансамбль пісні і танцю «Чорноморці», народний театр естрадних мініатюр, народний духовий оркестр, зразковий вокальний ансамбль «Каприз», Хор ветеранів війни та праці, камерний хор «Орфей», народна оперно-вокальна студія, дитяча хореографічна студія «Юнги», музична студія.

Заслужують на увагу Миколаївські театри: академічний український театр драми і музичної комедії; обласний театр ляльок; Художній російський драматичний театр. У місті працює обласна філармонія, також на комунальному балансі перебувають муніципальний театр-студія естрадної пісні, Муніципальний камерний оркестр тощо. Кінотеатри «Юність», «Піонер», «Батьківщина», «Мультиплекс», «Максимум». Також активно функціонують Миколаївські музеї: Обласний краєзнавчий музей; Музей підпільно-партизанського руху в роки Великої вітчизняної війни; Художній музей імені Василя Верещагіна; Музей історії суднобудування і флоту; Музей телескопів – наприкінці 2000-х років реалізується ідея зі створення такого закладу при Миколаївській астрономічній обсерваторії.

Найбільші бібліотеки міста: Миколаївська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. О.Гмирьова; Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва; Миколаївська обласна дитяча бібліотека; Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва; Центральна міська бібліотека для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка ЦБС м. Миколаєва; Науково-педагогічна бібліотека міста Миколаєва.

Найбільші міські парки Миколаєва: Парк «Перемога»; Парк «Ліски»; Парк імені Тараса Шевченка; Парк імені Петровського; Парк імені Шури Кобера і Віти Хоменка. Також у місті розташований один із найкращих в Україні і найвідоміших у Європі зоопарків – «Миколаївський зоопарк».

Розважальні комплекси, дискотеки: Розважальний комплекс «Шторм», Нічний клуб «Люзіон», «Кариби», «Саргіса», Арт-кафе «КладOFFка», «Amigo», «Монарх», «Night Club «9»», розважальний комплекс «Euphoria», розважальний комплекс «Дискус», дитяче містечко Казка, кафе-бар «Генріх Шульц» Миколаївський обласний шаховий клуб. Також у місті розташовані 5 стадіонів, 4 плавальних басейни, 21 тенісний корт. З огляду на географічне розташування міста розвиток у Миколаєві набули вітрильний спорт (міський яхт-клуб) та пірнання з аквалангом (клуб «Садко»).

Отже, проведений аналіз практичного досвіду розвитку дозвілля свідчить про те, що в країнах Європи створена багатогранна система організації активного відпочинку для молоді, тоді як в Україні цьому питанню приділяється не досить належна увага, організація змістовного відпочинку молоді відзначається одноманітністю форм роботи та проведених заходів.

УДК 364-785.4:7.02](043.2)

Сай Л. Ю.,

в.о. доцента кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОЇ АРТ-ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Війна стала гострим дестабілізуючим фактором для населення не лише громадян України, але і для людей поза її межами. Негативного впливу військових дій зазнали не лише ті, хто перебував безпосередньо у зоні бойових дій, але навіть й ті, хто знаходиться на умовно безпечних територіях.

Оскільки війна є поєднанням одночасно і гострих травматичних подій, які переходять у хронічні та затяжні кризи, на які знову і знову накладаються нові гострі травматичні події, працювати з населенням в таких умовах варто дуже обережно. Глибоке занурення в опрацювання свіжої травми може навпаки зашкодити зціленню та стане додатковим фактором ретравматизації.

У таких умовах як ніколи актуальною стає арт-терапія, яка дозволяє дуже обережно та екологічно дати людині можливість опрацювати складні почуття, з якими психіка не справляється самостійно, долаючи захисні механізми психіки.

Під арт-терапією у даній статті ми розуміємо «сукупність творчих прийомів та операцій, які слід здійснити для зміни свідомих і несвідомих аспектів психіки особистості, зміни стереотипів її поведінки, активізації внутрішніх ресурсів і підвищення адаптаційних здібностей за допомогою різних форм та видів мистецтва». Основна мета арт-терапії – гармонізація внутрішнього стану клієнта, тобто відновлення його здатності знаходити оптимальний, що сприяє продовженню життя, стан рівноваги.

Групові форми арт-терапевтичної діяльності стають незамінними для опрацювання травм воєнного періоду. Це не лише дає можливість забезпечити психотерапевтичну підтримку більшій кількості населення, що в умовах воєнного часу надзвичайно актуально, але і дозволяє максимально ефективно витратити обмежені людські та фінансові можливості. Адже кількість фахівців, які можуть надати кваліфіковану підтримку та самі перебувають у належному психологічному стані значно менша ніж у довоєнний період, а кількість людей, які такої допомоги потребують, значно зростає. Навіть лише з цих міркувань групові форми роботи виходять на перше місце. Більш того, саме групові форми роботи дають індивіду значну кількість важливих переваг. Так, наприклад, арт-терапія у групі дає можливість відчувати набагато глибше, що усі «гарні» та «погані» почуття у цей період є нормальними, бо інші люди теж стикаються з таким самим досвідом, мають такі самі почуття.

Серед основних переваг групової арт-терапії також можна визначити те що вона:

- дозволяє розвивати ціннісні соціальні навички коректної підтримки себе та один одного;
- пов'язана з наданням взаємної підтримки членами групи та створенням атмосфери прийняття та безпеки;
- надає можливість спостерігати результати своїх дій і їхній вплив на навколишніх;
- підвищує самооцінку і призводить до зміцнення особистої ідентичності;
- розвиває навички прийняття рішень.

Оскільки, як зазначалося вище, хронічний стрес війни постійно переживається із гострим, варто працювати дуже обережно, бо арт-терапевт може не знати особливостей психологічного стану кожного учасника групи. Варто пам'ятати, що арт-терапевт має дуже багато уваги приділяти дотриманню правил роботи у групі, які дозволяють створити відчуття безпеки і захищеності. Тільки у таких умовах учасники матимуть можливість працювати із власними почуттями. Так як здебільшого такі групи є відкритими і склад учасників може змінюватися кожного разу, необхідно кожного разу проговорювати з учасниками групи правила, які ви визначите для подальшої роботи. Доцільно запровадити у групі дотримання принаймні трьох важливих правил: відсутність як позитивних, так і негативних коментарів до творчих робіт учасників групи; повага до почуттів та думок іншої людини, її права на інші (несхожі) почуття і думки; стоп-правило, яке

дозволяє індивіду не відповідати на запитання та взяти паузу у будь-який момент роботи.

Якщо виділити основні напрямки роботи арт-терапевтичної групи, їх можна поділити на такі напрямки як: вираження «складних» почуттів, їх легалізація та стабілізація психо-емоційного стану учасників. З досвіду роботи, можемо визначити, що ефективною формою роботи є поєднання творчого процесу з рефлексією та психоедукацією. Оскільки значна частина душевних переживань виникають через когнітивні спотворення, викривлене сприйняття реальності або нерозуміння особливостей психічних процесів у кризових ситуаціях. Так, у процесі групової арт-терапії учасники груп часто озвучують, що їх дуже бентежать перепади настрою, надзвичайно високий рівень гніву тощо.

УДК 364.23: 364.25

Костєва Т. Б.,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВОЛОНТЕРСТВО В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Одна з найбільш обговорюваних і запитуваних в українській науці і громадському секторі протягом останнім кількох років тема – розвиток громадянського суспільства і державна політика сприяння цьому процесу. Виходять у світ сотні публікацій: від статей в наукових часописах і засобах масової інформації до збірників матеріалів круглих столів, різноманітних методичних рекомендацій, індивідуальних та колективних монографій, кандидатських і докторських дисертацій.

Серед найпроблемніших питань виділяються наступні: правове регулювання утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства та його вдосконалення (відповідно до європейських стандартів), політико-правове забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні, сучасні тенденції громадянської активності та самоорганізації, забезпечення умов для участі громадськості у формуванні та реалізації політики та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади, особливості демократизації взаємовідносин держави і суспільства у незалежній Україні, політичні

аспекти взаємодії держави і суспільства, функціональна спроможність держави та її інституцій та багато інших проблемних питань. Досвід сучасного стану України показує на потужну актуальність практичного впливу волонтерської діяльності не лише українців, але й всього світу як показник громадянського суспільства у кризових, надзвичайних ситуаціях. Скільки б ми не видавали посібників, навчально-методичної літератури, монографій з правилами розвитку громадянського суспільства, все це стає лише чорнилом на папері, не маючи жодного значення до того часу, доти всі не починають активно впроваджувати свої знання, уміння, досвід в практичну реалізацію. В період воєнного стану в Україні громадянське суспільство має образ волонтерства та волонтерів безпосередньо, які вкладають свої сили до захисту своєї держави.

Волонтерство – форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними особами, що виражається через особисте надання робіт та послуг та ґрунтується на принципах законності, гуманності, гласності, рівності та здійснюється для досягнення суспільно значущих цілей.

Про волонтерський рух в Україні сьогодні, про стійкість української нації, про їх витривалість з захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. Початок такого активного розквіту волонтерської діяльності у нас припав на час Революції Гідності і початок війни на Донбасі, і сьогодні набув чималих оборотів. У надзвичайно складний період саме волонтерство об'єднує суспільство, створює дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави.

Волонтерство як соціокультурне явище нерозривно пов'язане з розвитком цивілізації. В історії людства навряд чи знайдеться суспільство, якому не були б притаманні ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. І завжди знаходились люди, для яких самореалізація, самовдосконалення були можливі лише через працю на благо інших. Слід сказати, що протягом віків релігія, церква спонукала людей до благодійництва і волонтерства, виховувала альтруїстичну свідомість.

Однак я вважаю волонтерство і благодійництво дещо різними видами суспільної діяльності. Адже благодійництво не передбачає особистої безпосередньої участі у суспільно важливій роботі (не потрібно чергувати в притулку, розвозити нужденним харчі і ліки, готувати їжу). Благодійники, як правило, обмежуються фінансовою

допомогою, а також нерідко розраховують на різні пільги з боку держави (що частенько і отримують).

У волонтерів інші погляди. Це в першу чергу – особиста безпосередня участь у вирішенні певної суспільно важливої проблеми. Також визначальним є принцип добровільності, адже волонтер діє за покликом душі, з почуття потреби реалізувати свою громадянську позицію (саме такі люди формують суспільну свідомість). Діяльність волонтерів безкорислива, неприбуткова. Вони не отримують ні зарплати, ні жодної матеріальної вигоди, все роблять безкоштовно. В літературі зустрічаємо матеріал в якому вказано, що єдина їх нагорода – визнання громади, що може трансформуватись в обрання на різні державні посади чи висування на нагородження медалями та орденами. Але з власної практичної точки зору, запевняю, що навіть і такої винагороди значна кількість волонтерів не очікує, їх робота під час війни – це бажання наблизити перемогу славної країни. І нарешті, волонтерська робота носить суспільно важливий характер, тобто спрямовується на вирішення проблеми, що турбує багатьох громадян і з певних причин не може повністю вирішитись зусиллями держави.

Волонтерська діяльність у Миколаївській області, зокрема в м. Миколаєві, має свої відмінності від тих регіонів, які мають більш спокійний характер існування під час війни в Україні, оскільки робота супроводжується не лише допомогою нужденним, військовим, внутрішньо переміщеним особам, але й ризиком власного життя. Власний досвід волонтерської діяльності переконує покладатись на свої відчуття, на перемогу негайного вирішення проблемних питань над страхом, на розуміння власної значущості для певної категорії осіб над інстинктом збереження.

Волонтерська діяльність в Миколаївській області, окрім страху, втоми, психічного перевантаження, постійним пошуком чогось характеризується й низкою позитивних моментів, а саме:

- аналіз іншого способу життя та нові місця;
- розвивати власні інтереси чи захоплення;
- поділитися чимось, що добре вмієте;
- усвідомлення, що зробили щось корисне для свого міста/району;
- знайомство з різними новими людьми;
- спробувати щось нове;
- проведення вільного часу з користю.

Тож як знайти себе під час волонтерської роботи в надзвичайних ситуаціях, коли є відчуття «я хочу допомогти, але не знаю як» – декілька порад:

– робіть те, на чому ви знаєтесь. Наприклад, якщо ви вмієте готувати, – годуйте цивільних або українських військових. Добре ладнаєте з дітьми – влаштуйте заняття дітей, чії родини покинули домівки. Якщо ви водій і у вас є машина – організуйте процес перевезення будь чого чи будь кого. Повірте, таких запитів під час війни дуже багато;

– сконцентруйте на одному напрямку. Не беріть надміру завдань, бо це призведе до вигорання. Пам'ятайте, що неможливо самотужки врятувати весь світ;

– спершу допомагайте тим, хто близько. Коли не знаєте, де шукати волонтерські завдання, запропонуйте допомогу сусідам, напишіть у чат будинку чи шкільний. Це буде простіше й ефективніше.

Потрібно зазначити, що хоча діяльність волонтера є неприбутковою, він має право на відшкодування витрат, пов'язаних з наданням ним волонтерської допомоги, наприклад на проїзд, проживання, харчування, на поштові та телефонні послуги тощо.

Волонтерство всього світу надає сили та натхнення волонтерам України. В свою чергу, волонтери України це потужна підтримка українських військових у набутті перемоги та права жити у вільній, незалежній країні з мирними небом над головою.

УДК 37.011.3-051:37.018.54.043.2-056.2/.3](043.2)

Башира Д. І.,

магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Посада асистента вчителя є відносно новою для української школи, і як правило розглядається в контексті інклюзивної освіти. На сьогоднішній день асистентами вчителя працюють переважно люди, які не мають відповідної фахової підготовки у закладі вищої освіти, тому вони мають самостійно зорієнтуватися у специфіці даної посади. Дана посада передбачає, що асистент вчителя має володіти знаннями про особливості розвитку дітей, звертати увагу на різні види

порушень, які виникають під час навчання та ефективно реалізовувати стратегію по залученню дитини з ООП до освітнього процесу.

Асистент вчителя – це особа, яка виступає своєрідним провідником між дитиною з ООП та іншими учасниками освітнього процесу (однокласниками, школярами, вчителями у інклюзивному освітньому середовищі). В українському законодавстві відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» зазначено, що «особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробці та виконанні Індивідуального навчального плану та програм з урахуванням індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами».

Слід зазначити про те, що особливості професійної діяльності асистента вчителя це і є сама їх діяльність бо діти з однаковими особливостями мають різні шляхи вирішення їх освітніх потреб. Основними обов'язками асистента вчителя включають вміння:

- застосовувати професійні знання в практичній діяльності;
- застосовувати педагогічний супровід дитини яка має ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- скласти індивідуальну програму розвитку дитини разом з іншими фахівцями;
- займатись посередницькою діяльністю у сфері виховання та соціальною допомогою;
- вести спостереження за динамікою розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- налагодження стосунків у інклюзивному освітньому середовищі, як між дітьми так між вчителем і учнем.

До основних функцій асистента вчителя сучасні дослідники відносять: організаційну (асистент учителя забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: разом з учителем класу проводить навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення, допомагає дитині при виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності; у складі групи фахівців бере участь у розробці та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини; адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами; веде встановлену педагогічну документацію); навчально-розвивальну (стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів,

обдарувань шляхом їх участі в науковій, технічній, художній творчості); діагностичну (разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учнів; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня); прогностичну (на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини бере участь у розробці індивідуальної програми розвитку, перегляду актуальних цілей для дитини з особливими освітніми потребами); консультативну (спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня) тощо.

Також Smart Освіта провела дослідження щодо проблем у професійній діяльності асистента вчителя. Було з'ясовано, що фахівці, які працюють в інклюзивному середовищі, мають брак кадрів для підготовки роздаткових матеріалів (92%), у них відсутній досвід щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та є брак спеціальних матеріалів щодо роботи з такими дітьми (53%), виникають труднощі в написанні та реалізації індивідуального плану розвитку дитини (40%), прослідковується не розуміння як будувати злагоджену роботу між вчителем і асистентом (34%), відсутня незлагоджена робота шкільної команди психолого-педагогічного супроводу (30%), проявляється супротив з боку батьків дітей усього класу (12%) (за даними сайту www.smart-osvita.org).

Роль асистента вчителя значно посилюється в умовах дистанційного навчання. Основні напрямки діяльності асистента вчителя в цьому аспекті передбачають:

- організацію спільно з учителем освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання;
- забезпечення комунікації закладу освіти та батьків (інших законних представників дитини) з метою організації навчання учнів з особливими освітніми потребами;
- оординація дистанційного навчання з батьками (іншими законними представниками) дитини, у тому числі завчасно попереджає про зміни розкладу, необхідні навчально-дидактичні матеріали тощо;
- здійснення підготовки матеріалів для дистанційного навчання для учнів з особливими освітніми потребами, у тому числі консультує батьків щодо їх використання;
- забезпечення підготовки індивідуальних завдань та адаптацію їх до використання в умовах дистанційного навчання;
- забезпечення індивідуалізації технологій дистанційного навчання з урахуванням особливих освітніх потреб, у тому числі

обирає відповідні інструменти, консультує батьків щодо технічних особливостей їх використання з учнями з особливими освітніми потребами;

– асистування вчителю під час проведення дистанційних занять (допомагає вчителю під час поділу учнів на пари і групи в ZOOM-конференціях, може приєднуватись до будь-якої пари/групи в будь-який момент, допомагати та виправляти помилки, слідкувати за підняттям рук учнями тощо);

– надання учню та його батькам (іншим законним представникам) рекомендації щодо дотримання норм при користуванні комп'ютерною технікою.

Отже, посада асистента вчителя сьогодні в класах з інклюзивним навчанням є вкрай важливою, адже дитина з особливими освітніми потребами, яка навчається за інклюзивною формою, потребує його допомоги в процесі навчання і не тільки. Тому дуже важливо при призначенні асистента вчителя враховувати психологічні особливості сприйняття цієї людини дитиною, адже вона повинна щодня спілкуватися з асистентом вчителя, і не сприйняття його особистості учнем може призвести до факту виникнення небажання дитини відвідувати навчальні заняття, нанести психологічну травму як дитині, так і педагогу.

УДК 364-781.14:364-43](043.2)

Білоус І. В.,

магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Упродовж останніх років в Україні питання впровадження супервізії в соціальній роботі набуває особливої актуальності. Оскільки супервізія є одним із ефективних шляхів підвищення якості надання соціальних послуг та професійної діяльності фахівців соціальної сфери.

Процес супервізії потребує масштабного бачення виробничого процесу в установі, а також проблеми, потреби та перспективи розвитку кожного працівника. Від того, наскільки вчасно надається необхідна допомога кожному соціальному працівнику та відділу або

установі в цілому, може залежати рівень результативності їхньої діяльності.

Прикладом зацікавленості нашої держави на законодавчому рівні стало розроблення положення про супервізію Міністерством освіти і науки, яке винесло на громадське обговорення Типове положення про проведення супервізії впровадження концепції «Нова українська школа».

Також підтвердженням значущості цього питання є реалізація низки проектів в Україні (МОМ, ТАСІС, Глобального фонду з питань ВІЛ/СНІД), у межах яких звертається увага на політику супервізії в діяльності соціальних служб як інноваційного підходу. Результати проектів засвідчили, що на неформальному рівні така практика вже мала місце в управлінських процесах соціальних служб, однак системного та формалізованого рівня ще не досягла.

У теорії і практиці соціальної роботи України термін «супервізія» вживається як професійний неологізм. Інститут супервізії розглядається як «рівень технології організацій соціальної роботи, який включає підготовку соціального працівника, його наступний професійний ріст, профілактику професійних ризиків». Кожен із цих напрямків перебуває в Україні у стадії становлення і є надзвичайно актуальним. В організаційній системі соціальної роботи зарубіжних країн інститут супервізії передбачає наявність у штатному розкладі професійного спеціаліста-супервізора, який отримує спеціальну підготовку у вузах і має відповідні здібності.

Проаналізувавши наукову літературу, ми з'ясували, що супервізія – це надання супервізором працівнику професійної допомоги, спрямованої на аналіз й подолання професійних труднощів, удосконалення організації роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання послуг, запобігання виникненню професійного стресу та вигорання, забезпечення емоційної підтримки, підвищення професійної кваліфікації.

Обов'язковість супервізії як елементу професійної діяльності в соціальній сфері є досить важливим, адже працівники є головним ресурсом кожної соціальної служби і потребують уваги та підтримки в професійному зростанні.

Роль супервізора є дуже важливою, оскільки саме він забезпечує підтримку та кваліфіковану підготовку супервізованого, сприяє його професійному розвитку, визначає чинники, що позитивно чи негативно впливають на виконання професійних обов'язків, забезпечує дотримання усіх правил і процедур супервізії. Постійна супервізія соціального працівника з боку його керівника є однією з головних

умов якісної роботи, ключовим елементом його професійного розвитку.

Зміст супервізії залежить від змісту діяльності соціальної служби. Однак у кожній службі він сфокусований на системі працівника (особисті його ресурси); системі практики (взаємодія з клієнтами, їхнім оточенням, особами, яким доводиться відмовляти в наданні послуг); системі команди (взаємодія всередині колективу); системі установи (організаційний клімат, нормативні вимоги, процедури, які задають параметри діяльності соціального працівника).

У професійних соціальних службах супервізія є елементом надання допомоги, оскільки вона спрямована на забезпечення стандартів якості й підтримку соціальних працівників у їхній повсякденній діяльності. Вона допомагає визначити особистісні якості, способи реагування, особливості поведінки та ціннісні орієнтації працівників, полегшує набуття ними теоретичних знань, умінь і їх адекватне використання в професійній практиці, запобігає професійному стресу та вигорання.

Супервізія як технологія соціальної роботи, що базується, передусім, на ціннісно-етичних засадах соціальної роботи, стосується осіб, які працюють із людьми. Регулярна супервізія соціальних працівників сприяє засвоєнню нових знань, умінь та навичок, допомагає уникнути психологічних травм і професійних викликів та дотримуватись правил й політики соціальних організацій.

Успішність супервізії в соціальній роботі можна прослідкувати в багатьох соціальних закладах. Наприклад, у територіальному центрі надання соціальних послуг Немишлянського району міста Харкова протягом жовтня 2020 року було заплановано та організовано проведення серії супервізій для соціальних робітників відділення соціальної допомоги вдома відповідно до «Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги» затверджених Наказом Міністерства соціальної політики України від 12.06.2020 № 414, за підтримки БФ «Каритас». Основною метою супервізії була допомога соціальним робітникам у вирішенні різного роду психологічних проблем, пов'язаних з професійною діяльністю: емоційне вигорання, бар'єри спілкування, конфлікти з підопічними, замкнутість, знервованість, тощо. Завдяки супервізії учасники дізналися багато цікавих нюансів щодо своєї роботи, перейняли досвід інших працівників, які працюють в одному напрямку.

Супервізія сприяла мотивації до роботи, запобіганню виникнення професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки, підвищення професійної кваліфікації. Працівники відділення соціальної допомоги вдома дуже позитивно відізнались про результати супервізії: вони підвищили свою обізнаність, отримали досвід

подолання професійних труднощів, надихнулись на нові ідеї в роботі, зняли емоційну напругу, покращили емоційний стан.

Отже, впровадження інституту супервізії у практику соціальної роботи, залучення до робочого процесу провідних фахівців-супервізорів надасть значні можливості щодо підвищення якості професійної діяльності як кожного соціального працівника окремо, так і організації в цілому.

Регулярна супервізія в соціальній роботі – це ресурс, на який має право кожен член колективу. Існують свідчення, що в багатьох соціальних службах і закладах супервізія відбувається спонтанно і безсистемно, нерегулярно, а є випадки повної її відсутності. Потрібно пам'ятати, що весь персонал має право на належну супервізію, і вона має проводитись у кожній службі та бути пріоритетною у політиці організації, так само як мають бути належно забезпечені та вичерпні програми навчання всіх супервізорів.

УДК 364.4-053.2-056.24:615.85](043.2)

Вітько В. В.,

магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МОЖЛИВОСТІ ПІСОЧНОЇ ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

Цивілізаційний розвиток суспільства сформував гуманне ставлення до дітей з обмеженими можливостями здоров'я (далі – діти з ОМЗ), які потребують підтримки не лише батьків, але й усього соціуму. Зростання кількості дітей з ОМЗ є нагальною проблемою для нашої держави, у зв'язку з чим актуальності набуває питання розробки нових методів психолого-педагогічної роботи з ними.

Широкі можливості у корекційній роботі з дітьми з ОМЗ має арт-терапія, яка дозволяє виразити емоції та почуття дитини.

Сам термін "арт-терапія" став застосовуватися в нашій країні відносно недавно, та в перекладі з англійської означає лікування, що засноване на заняттях художньою творчістю, хоча як засіб лікування душі пластичні мистецтва були відомі задовго до виникнення уявлення про терапевтичні методи. Основна мета арт-терапевтичного методу полягає у гармонізації особистості, розвитку вмінь до самовираження.

Незважаючи на те, що існують різноманітні форми арт-терапії, які відповідають потребам дітей з ОМЗ, необхідно враховувати

особливості нозологій даної категорії дітей. Н.В. Бібікова в арт-терапії з дітьми з ОМЗ виділяє такі особливості:

- тривалу роботу з хворими через стійкий характер захворювання, а також зниження ймовірності швидкого досягнення помітних покращень;

- діти з ОМЗ можуть нерегулярно відвідувати заняття з арт-терапії, внаслідок свого захворювання, крім того вони можуть не мати зацікавленості у заняттях, що передбачає жорстку директивність;

- у зв'язку з порушенням комунікативної функції, у дітей з ОМЗ виникають проблеми у встановленні контакту з арт-терапевтом та участю у групових форм арт-терапії.

У корекційній роботі з дітьми з ОМЗ ефективною формою арт-терапії зарекомендувала себе пісочна терапія.

Пісок – природний матеріал, що має власну енергетику. Найдрібніші частинки, активізуючи чутливі нервові закінчення на кінчиках пальців, долонях і ступнях, викликають позитивні емоції та приємні спогади (ігри в пісочниці, будівництво замків, біг по піску тощо). Своєю сипкістю та пластичністю пісок здатний заворожувати, позитивно впливати на психоемоційний стан, створювати природне комфортне середовище для творчості, стимулюючи творчу діяльність.

Терапевтичний ефект гри з піском був виявлений швейцарським психологом і філософом Карлом Густавом Юнгом (1875–1961). Найбільший внесок у розробку психоаналітичних основ застосування даного виду терапії зробили Анна Фрейд, Ерік Еріксон, Шарлотта Бюлер, Маргарет Лоуенфелд, Дора Калфф та інші фахівці.

Пісочна терапія є одним із різновидів терапії образотворчим мистецтвом, що здійснює лікувальний вплив на дітей за допомогою піску. Основний її принцип полягає у використанні піску, води і спеціальних атрибутів (дерев'яного ящика чітко визначеного розміру, пісочниці та набору дрібних іграшок). Суть цієї терапії базується на визнанні результатів виконаної роботи з піском (зображення, символи тощо) у відображенні специфіки особистісних проблем, розкритті неусвідомлених питань та конфліктів, демонстрації потреб людини. Таким чином, пісочна терапія дозволяє виявити психотравматичну ситуацію на символічному рівні, «пропрацювати» негативний емоційний досвід у процесі творчого самовираження, знизити рівень тривожності.

Отже, процес пісочної терапії починається тоді, коли в результаті творчого імпульсу на поверхні пісочниці дитина створює певний образ. Кожного разу при контакті з піском відбувається своєрідне занурення у «підсвідоме».

У ході корекційної роботи з дітьми з ОМЗ, за допомогою пісочної терапії, можна вирішити наступні завдання:

- розвиток дрібної моторики рук і тактильних відчуттів;
- стимулювання розумових процесів;
- формування творчого підходу;
- тренування уваги і його концентрація;
- формування вміння зосереджуватися в процесі занять, посидючості;
- розслаблення і зняття стресу;
- розвиток навичок спілкування з однолітками.

З часом можливості методу пісочної терапії розширилися, з'явилися численні модифікації та форми.

Крім традиційного способу психокорекції, що проводиться у спеціальній пісочниці (підносі), існує різноманіття методів пісочної арт-терапії, які також позитивно впливають на розвиток дітей. Проводити сеанси можна в дитячій пісочниці, на пляжі, просто в купі піску або за допомогою спеціальних пристроїв.

Наприклад, основними прийомами малювання піском є формування малюнка струменем піску із затиснутої долоні та креслення елементів по поверхні розсипаного матеріалу на спеціальному столі з підсвічуванням. Як і будь-яке малювання, цей вид сприяє розвитку обох півкуль головного мозку, фантазії, просторового сприйняття, зорово-моторної координації та, що важливо, дрібної моторики. Загальновідомо, що від ступеня сформованості дрібної моторики пальців рук багато в чому залежить і мова дитини завдяки наявності на руках безлічі рецепторів, що відсилають імпульси в центральну нервову систему. Пісочна картина, створена дитиною, містить багату інформацію про її внутрішній світ. Завдання дорослого – зрозуміти дитину і його проблеми, відчувши ритм пісочної картини.

На ефективності малювання піском у роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату акцентує Федій О. А., зазначаючи, що у тих випадках, коли хвороба не дозволяє дитині тримати ручку, писання на піску стає справжнім рятуванням. Дослідниця виокремлює особливості модулю ігор на піску з такими, до яких належать:

- писання літер можна здійснювати за допомогою "змійки" – мотузка з вузликом (змійка з головою) на піску;
- дитина бере мотузку та вільно проводить ним по піску, залишаючи слід;

– дитина може увявити собі, що тримає у руках ручку та проходить ручкою по змінному сліду (відпрацювання зигзагоподібних ліній без відриву);

– можна взяти змійку за голову як ручку і писати нею кружечки, палички тощо (як у прописі).

Цікавим видом продуктивної діяльності дітей є ліплення з кінетичного піску, який завдяки полімерним добавкам є однорідною масою. Маючи звичний вигляд вологого піску, кінетик пластичніший, поєднує в собі плинні властивості і здатність набувати заданої форми. У педагогічному плані це дає можливість організації цілеспрямованої творчої діяльності у дітей, з подальшим аналізом та вербалізацією результатів їхньої праці.

Таким чином, можна підсумувати, що різноманітні види пісочної терапії здатні надавати комплексний вплив на розвиток дитини завдяки тактильному подразненню дуже чутливих нервових закінчень. Заняття з піском розслаблюють, дозволяють розслабитися сором'язливим або заспокоїтися занадто імпульсивним і активним дітям. Створюючи картину власного світу з піску та опрацьовуючи ситуації за допомогою іграшкових фігурок, дитина звільняється від напруги та щоденного стресу. Робота з піском благотворно позначається на розвитку дитини, оскільки позитивно впливає на її емоційне тло, передає багатство тактильних відчуттів, розширює можливості розвитку креативного мислення, позитивно впливає на психоемоційний стан, створює природне комфортне середовище для творчості, стимулюючи творчу діяльність.

Таким чином, ігри з піском є ефективним і сучасним рішенням в корекційно-освітній роботі не тільки педагога-психолога, а й вихователя вчителя початкових класів для учнів з обмеженими можливостями здоров'я.

УДК 37.011.31 (043.2)

Нерез О. О.,

магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ МОРАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мораль у суспільній діяльності розкривається через систему моральних цінностей, чеснот, категорій добра і совісті, які виявляються в поведінці та служать чинниками гуманності. Проблемою даного дослідження є розбіжності між необхідністю розробки науково-практичних розробок у сфері формування добросовісних працівників з притаманним їм «внутрішнім контролем» – совістю та слабким представленням у науковій роботі відповідних теоретичних досліджень в етичних категоріях: добро і зло, чесність і гідність і відповідальність, совість тощо. Дослідження базується на розробках у галузі деонтології (А. Білинська, А. Бойко, І. Мигович, І. Трубавіна та інші); розробки щодо моральних категорій, етичних цінностей, принципів соціальної роботи (М. Гуслова, І. Зверева, І. Зінчук, С. Марченко, Т. Семигіна, Л. Харченко та інші). Мета дослідження – розкриття сутності моральних категорій добра, совісті як основних принципів соціальної роботи. Відомо, що мораль трактується як сукупність поглядів, норм і правил поведінки людей, а також їх якостей, які оцінюються з позицій конкретних категорій добра, зла та совісті. Зауважимо, що добро – це прояв потрібних людині вчинків, які завжди у всьому повинні бути морально необхідними. Доброта є критерієм оцінки різноманітності вчинків. Це матеріалізується в доброті. Відповідно доброта як емоційно-емоційне відображення творчо-альтруїстичного змісту життя або сформульованого життєвого принципу здавна вважалася найвищою моральною цінністю. Не випадково її розуміння закріплено в таких заповідях: «Не роби ближньому того, чого не хочеш, щоб чинили тобі»; «Стався до інших так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе». У різних версіях ці твердження зустрічаються в етичних системах філософських і релігійних вчень. Якщо простежити розвиток добра як категорії, то можна побачити, що воно діалектично пов'язане зі своїм антиподом – злом, різними його проявами: ворожістю, жорстокістю, садизмом, помсти та ін. Ось чому так важливо в реальному житті вміти відрізнити добро від зла. Але не можна забувати, що шлях до добра часто лежить через зло, а щоб творити добро, треба часто бути нещадним до себе, щоб не нашкодити іншим; самому страждати, зберігаючи бадьорість духу і право чесно дивитися людям в очі. Доброта є сильною домінантою, властивою людині в цілому. З віком, у міру набуття людиною соціальної зрілості, відбувається відповідна зміна мотиваційної основи доброти, що виявляється в прагненні до негативних емоцій і насамперед у звичці страждати. Сьогодні серед нас мало добрих людей. Тому прищеплювати пагонам цю рису потрібно з дитинства. Ця благородна місія доручена і сім'ї, і

суспільству через працю вихователів, соціальних педагогів, які мають утверджувати принципи гуманізму не на словах, а на ділі. Цей принцип має пронизувати всю громадську роботу. «Немає більшої любові, ніж віддати своє нескінченне життя за ближнього», – сказав Христос. Такий заповіт має служити нам орієнтиром, лежати в основі змісту життя кожної людини, а особливо професіоналів соціальної роботи. Також важливу роль відіграє совість. Це відбиття найвищої доброти у свідомості індивідів, що змушує їх судити себе, самоосвіти, оцінки дій і зусиль фахівця. Аристотель у розумінні поняття совісті зробив крок вперед. Він підкреслив, що совість є потужною потенційною силою суспільства. Це робить можливим співіснування людей. Без совісті їхнє життя втратило б цінність. Завдяки цій категорії люди врівноважують пристрасті, розуміють один одного, приходять до «середнього класу», який ідеально підходить.

Щоб людина діяла за власним наказом, вона повинна бути впевнена, що нею керує совість, а не страх. Так, людина не краде не тому, що боїться красти, а тому, що це не дозволяє її внутрішньому «судді» – совісті. Вона заохочує допомагати іншим, піклуючись про їхні турботи не тільки тому, що вони платять за це, а тому, що йдеться про внутрішню моральну потребу особистості; те, що дозволяє фахівцеві проявити себе в суспільстві. Совість, як внутрішній «контролер», тісно пов'язана з суспільною свідомістю – зовнішнім моральним «контролером». Але саме через маніпулювання громадською думкою відкривається доступ до маніпуляції совістю людини, особливо якщо вона недостатньо незалежна. Тому необхідно мати совість, яка допоможе вийти із ситуації, прийняти виважені моральні рішення. І це особливо важливо в соціальній роботі. Совість соціального працівника особливо необхідна в повсякденних справах, яка має сприяти розв'язання проблем різних категорій клієнтів. Світло совісті фахівця створює справжні духовні цінності, робить їх стійкими та цінними в особистому та суспільному житті. Тому важливо насамперед сформувати у соціального працівника поняття доброчесності. Останній включає принаймні декілька складових.

По-перше, розвиненість почуттєвої сфери, високий рівень інтуїції особистості. Раціоналізм людини, який нині охопив усі сфери життя й розсудливо зважає, корисною чи шкідливою буде та чи інша дія, часто стає на заваді акту совісті, його вільному вияву. Це не означає, що інтелектуальні сили тут ні при чому, але все-таки в акті совісті домінуючим, на наш погляд, є почуттєвий аспект. По-друге, важливий елемент акту совісті соціального працівника – уява. Вона допомагає передбачити не лише процес, але й результат власних дій. По-третє,

акт совісті включає елемент покликання, вибору. Це ніби запит душі: що і як зробити, щоб здійснити морально досконале? По-четверте, діяльнісний елемент акту совісті. Особистість іноді здатна переживати ту чи іншу екстремальну ситуацію, її моральний вибір може бути певною мірою визначений, але бездіяльний. Саме за таких умов утворюються докори совісті як негативний вияв. На совісті соціального працівника найдорогоцінніше – люди, які опинилися у важких життєвих ситуаціях. Їм він повинен допомагати. У соціальній роботі існують чотири основних принципи добросовісності, а саме: гуманне ставлення до клієнта; уникнення діяльності, шкідливої для психічного здоров'я; надання соціальної допомоги всім, хто її потребує, незалежно від расової, політичної чи релігійної приналежності; конфіденційність. Зауважимо, що важливість соціальної роботи полягає в її ефективності. Найвищого рівня така діяльність досягається, коли методи діагностики, прогнозу та допомоги підбираються відповідно до індивідуальних особливостей клієнта. Основні моральні категорії, які ми розглядаємо в суспільній діяльності, є фундаментальними. Адже їхня діяльність, як ніяка інша, наповнена багатим гуманістичним змістом, відчуттям високої людяності.

Таким чином, етичні завдання сучасного соціального працівника постійно ускладнюються. Його діяльність дедалі частіше включає бездоглядних і безпритульних людей, а також молодих людей, які не знайшли себе в житті й, як правило, стають наркоманами та алкоголіками. Тому справжні професіонали повинні бути в курсі нових соціально-етичних проблем. Водночас створення добра дає спеціалістам соціальної роботи сенс життя, є їх моральним обов'язком. Добро має діяти на основі добровільності, працездатності, сердечності, чуйності.

УДК 364-3-787.26»19/20»(477.73)(043.2)

Романова А. В.,

магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**БЛАГОДІЙНІСТЬ У МИКОЛАЄВІ
в ХІХ – початку ХХ століття**

Наприкінці XIX – початку XX ст. благодійність у Миколаєві стала складовою частиною повсякденного життя забезпеченого прошарку населення. З метою допомоги незахищеним верствам населення миколаївська еліта створювала благодійні організації, або товариства. На жаль, проблема діяльності благодійних товариств відповідного періоду є малодослідженою.

До миколаївських товариств, що надавали допомогу нужденним без різниці між соціальним станом та віросповіданням, належали «Благодійне товариство», «Товариство по влаштуванню нічліжних будинків», «Товариство трудової допомоги». Благодійність в освітньому напрямку здійснювало «Товариство допомоги незаможним особам, які прагнуть до освіти». В основу діяльності «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн», «Товариства допомоги бідним євреям м. Миколаєва» та «Товариства богадільні для бідних євреїв» були покладені принципи віросповідання.

Ще 1845 р. дружиною адмірала М. П. Лазарева Катериною Тимофіївною Лазаревою було засноване «Жіноче благодійне товариство». Коло його діяльності полягало в допомозі бідним жінкам у вигляді постійних або тимчасових виплат на виховання бідних дітей жіночої статі. 2 січня 1873 р. «Жіноче благодійне товариство» перетворилось на «Миколаївське благодійне товариство». Його повноваження стали ширшими. Воно повинно було допомагати біднякам, престарілим та безпритульним сиротам усіх станів; надавати одяг, їжу та притулок тим, хто не має можливості придбати їх своєю працею; викорінювати жебрацтво; піклуватись про виховання сиріт і дітей; влаштовувати людей похилого віку та безнадійно хворих у богадільні. Для реалізації цих намірів товариство утримувало притулок. При ньому знаходились церква, школа і богадільня з невеликим лазаретом. Також діяли столярні, слюсарні майстерні для хлопчиків і швейна для дівчат.

З 1875 р. у Миколаєві стала збільшуватись кількість людей, які стікались сюди з різних міст у пошуках роботи. Поміж них траплялися особи найбільш збіднілого прошарку, які не мали навіть де переночувати. Занепокоївшись таким станом речей, військовий губернатор Миколаєва М. А. Аркас 17 січня 1875 р. запропонував поліцмейстеру, капітанові першого рангу Стройнікову, відшукати кошти на відкриття в місті нічліжного будинку. В тому ж році він був відкритий, а його утримання покладалось на «Товариство нічліжних будинків». Головна мета Товариства полягала в тому, щоб надати малозабезпеченим людям можливість за невелику платню дістати ночівлю, чай і скромну їжу. Товариство очолювало правління, до

складу якого входили голова, заступник, скарбничий і секретар. Першим головою, який керував Товариством 15 років, був генерал-лейтенант А. П. Перелешин.

«Товариство трудової допомоги» виникло з ініціативи миколаївського градоначальника контр-адмірала К. М. Тікоцького і почало діяти з моменту затвердження статуту 21 червня 1901 р. Очоловав Товариство Іван Єгорович Кортаці, а товаришем голови був Карл Олександрович Ессен. До його складу входили також представник міської Думи старший радник Дмитро Михайлович Плетньов, купець Василь Михайлович Петриковський, міщанин Митрофан Микитович Сидоров, священник Карпо Стефанович Маліцький, секретар Микола Павлович Леонтович та інші. Мета Товариства – прийти на допомогу бідним людям і надати можливість вибратися на шлях чесної праці. Його завдання формулювалось у статуті так: викорінення в місті злиденності й жебрацтва; пошук роботи нужденним; залучення до праці осіб, які відвикли від цього; виправлення малолітніх жебраків. Для досягнення своєї мети та завдань Товариство мало право відкривати будинки праці різних типів, трудові пункти з майстернями або роздачею робіт і замовлень, дитячі притулки праці, навчальні майстерні, ремісничі класи з початковими курсами. Міська управа поступилася Товариству ділянкою землі, де і був влаштований притулок. У 1901 р. в ньому знаходилось 23 хлопчики віком від 7 до 17 років. Дітей навчали Закону Божому, грамоті, правилам рахування, кресленню, малюванню.

«Товариство допомоги бідним євреям м. Миколаєва» існувало за рахунок членських внесків, прибутків від капіталу та майна Товариства, пожертвувань членів Товариства та сторонніх осіб; прибутків від вистав, літературних читань, лекцій, концертів, кружечного збору. Товариство намагалось забезпечити бідних людей іудейського віросповідання предметами першої необхідності, допомогти в пошуках роботи та збуту дрібних виробів; надати медичну допомогу, а саме: влаштувати в лікарні за рахунок Товариства, а у разі необхідності – поховати небіжчика; розмістити старих і німічних у богадільні, а неповнолітніх – у притулки, ремісничі та навчальні заклади. Ще Товариство розповсюджувало книжки і за допомогою грошових виплат дозволяло малозабезпеченим повернутися додому.

6 жовтня 1901 р. був затверджений статут «Товариства богадільні для бідних євреїв у м. Миколаєві». Мета Товариства полягала в підтримці богадільні, в якій знаходились люди похилого віку іудейського віросповідання, позбавлені засобів до існування. Спочатку

богадільня була розрахована на 10 постійних ліжок, але з часом кількість перебуваючих могла бути більшою. Справами Товариства керувала опікунська рада та загальні збори членів Товариства. Бажаючі потрапити до богадільні звертались до опікунської ради. Та задовольняла або відхиляла їхні прохання. Особи, які потрапляли до богадільні, знаходились на повному утриманні: користувались приміщенням, одягом, взуттям та білизною. Раціон перебуваючих у богадільні був значно кращим від того, який мали мешканці «нічліжних будинків».

Як бачимо, загальним для всіх товариств було те, що вони діяли на підставі статутів, затверджених міністром внутрішніх справ, складались з почесних, дійсних та членів-змагальників. Фінансове підтримання благодійних товариств базувалось на щорічних внесках, одноразових пожертвуваннях як членів, так і сторонніх осіб грошима та речами.

Отже, наприкінці XIX – на початку XX ст. активна громадська позиція членів благодійних товариств дозволила змінити життя багатьох мешканців Миколаєва на краще, сприяла їх соціальному захисту. Тому досвід благодійних товариств відповідного періоду може стати корисним для сучасних організацій подібного типу.

УДК 364.4:616.89](043.2)

Шаутіна А. М.,
магістрант 561 гр. спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З КЛІЄНТАМИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ПСИХОЛОГІЧНУ ТРАВМУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогоднішні реалії є стресовими, адже більшість людей не припускали навіть думки, що будуть змушені зіткнутися з війною особисто, тому й не знають як себе в такій ситуації поводити. Війна – зіткнення двох або більше сторін, яке виникло через порушення меж та інтересів. Потрапляючи в такі екстремальні умови можна отримати психологічну травму. Психотравма – подія, яка має вплив на функціонування людини, її самопочуття, орієнтацію в суспільстві. Ця травма відрізняється від фізичної тим, що вона може бути непомітною для людини, але руйнувати її із середини, викликати страждання,

порушувати нормальне повноцінне функціонування, дезорієнтувати. Психіка людини є складним механізмом, який дозволяє зберігати гармонійність та цілісність. При порушенні цього механізму виникає дисоціація – захист психіки, коли переживання розподіляються по різним відділам психіки і тіла, зазвичай вони трансформуються в несвідомі аспекти психіки і тіла. У цей момент з'являється бар'єр до інтеграції. В уяві індивіда, що пережив травматичні події, можуть з'являються нав'язливі думки або навпаки можуть початись провали в пам'яті і згодом для нього стає неможливо виразити словами те, що з ним відбулося.

Наслідками психологічної травми можуть стати суїцидальні думки, втрата сенсу життя, зміна поведінки, уявлення про себе, спроби втекти від реальності, неадекватна ідеалізація травмувальних подій, підвищення агресивності, тривожності, настороженості, емоційної чутливості, сентиментальності або відмова від будь-яких почуттів, уникнення контактів. Якщо особистість не має міцної психіки, стійких механізмів захисту, то сама вона не зможе подолати цю ситуацію. У такому випадку на допомогу приходить соціальна робота. Це практична діяльність, яка спрямована на подолання складної життєвої ситуації.

Специфіка соціальної роботи з клієнтами, які отримали психологічну травму полягає у тому, що вона являє собою дії фахівця соціальної роботи для дослідження та особливостей поведінки людини, яка пережила екстремальні ситуації. Зазвичай такі люди не розуміють, що з ними відбуваються, не контролюють свій стан, відчують стрес, панічні атаки. Робота з такими клієнтами вимагає знань та досвід втручання, що включають в себе встановлення довірчих відносин, розрядку, інтерв'ю, вміння спостерігати за людиною таким чином, що вона не буде про це знати. Завданнями соціального працівника будуть визначення кореня проблеми, підбір необхідної методики для дослідження та допомоги, проведення психологічної реабілітації, сприяти відновленню психічних функцій, які були порушені, статусу людини, її життєвої мотивації, працездатності, активності, самооцінки, профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки.

Робота з клієнтом, які отримали психологічну травму може складатись з таких етапів: діагностика, психотерапія, адаптація, супровід. Всі вони мають свої особливості. Діагностичний етап має за мету виявлення психологічних проблем для їх подолання, виявлення ступеня їх вираження, особливостей індивіда, оцінка потреб, вибір методів та засобів роботи. На цьому етапі фахівець може

використовувати такі методики: шкалу оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна; методику шкалової самооцінки психофізіологічного стану (О.М. Кокун); методику «Primary Care PTSD Screen»; шкалу депресії Бека; шкалу оцінки впливу травматичної події (експрес-оцінка); методику «Стрес-фактори»; опитувальник травматичного стресу І.О. Котеньової; шкалу оцінки бойового досвіду; методику «Диференціальна діагностика депресивних станів»; шкалу оцінки посттравматичного стресового розладу Дж. Тейлор (у модифікації В. Г. Норахідзе); стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості. Також спеціаліст може використовувати такі технології: технологія підвищення мотивації, виявлення «сліпих» зон психіки, технологія ресурсів, що полягає в тому, що клієнт має змогу змінити ставлення травмуючої ситуації як до ресурсу створення нового життя. Наступним етапом може бути адаптація, що передбачає пристосування до звичайного життя. Адаптація стає базисом для змін. Для цього щаблю можливе використання технології реагування на стрес, проектування майбутнього. Третій етап - супровід має завданнями консультування та спостереження за клієнтами. Його ціллю є формування здатності до самозбереження та мотивації для подальших конструктивних змін у житті людини.

Соціальний працівник може надавати такі послуги: психологічна освіта, інформування про способи керування психікою в стресових умовах, формування здатності для управління клієнтом своєю поведінкою, почуттями, надання самопомоги, оцінки власних дій, збільшення внутрішніх ресурсів для подолання труднощів, сприяння зміні ставлення до ситуації, проведення психологічних тренінгів направлених на самопізнання панування нових комунікативних і поведінкових стратегій.

Соціальна робота з клієнтами, які отримали психологічну травму в умовах війни має завжди ґрунтуватись на конкретному випадку. Саме в залежності від цього спеціаліст обирає напрямок роботи. Серед них: раціональна психотерапія – це терапія, яка змінює ставлення клієнта; логотерапія, що передбачає знаходження сенсу життя; сугестивна психотерапія, що базується на навіюванні думок коли людина спить; трудотерапію, яка має на меті залучення клієнта до праці; естетотерапію – лікування візуальною насолодою, що відволікає від травмуючих подій.

Головними аспектами, які має враховувати спеціаліст, що не можна нічого вимагати від клієнта, всі ситуації відрізняються між собою і реакції на них можуть бути різними в залежності від типу психіки,

оточення, потенціалу, подолати психологічну травму вкрай важко і навіть при довготривалій роботі можуть відбуватись регреси. Важливим є підтримка та знаходження мотивації для подолання внутрішніх бар'єрів.

Отже, специфіка соціальної роботи з клієнтами, які отримали психологічну травму в умовах війни полягає в тому, що вона спирається на травмувальну ситуацію, психологічні механізми, ресурси, вона має включати в себе діагностику, терапію, корекцію, реабілітацію. Ефективною буде та діяльність, яка направлена не лише на виведення людини з кризового стану, а і на розвиток нових життєво важливих умінь, що допоможуть їй позбутись нав'язливих деструктивних думок. Успішними є результати психологічної роботи, яка дає змогу з'ясувати причини розладів та сформуванню потреби в особистісному зростанні та розвитку закладених можливостей.

УДК 75.46-1(043.2)

Степаненко С. І.,
магістрант 636гр.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Сучасна освіта характеризується широким впровадженням технологічного підходу. І це є об'єктивним процесом, новим етапом в еволюції освіти, на якому переглядаються підходи до супроводу і забезпечення процесу природного розвитку людини.

Поняття «технологія» в науку прийшло з виробництва, де визначається як сукупність різних елементів, зокрема прийомів, операцій, дій, процесів та їхню послідовність, тобто це своєрідна майстерність людини. Таким чином «технологія» виступає як алгоритм за допомогою якого отримується запланований результат.

В наш час виникає необхідність у впровадженні технологій, які сприятимуть збереженню здоров'я учасників освітнього процесу різного віку під час навчально-виховного процесу. Тому, впровадження елементів здоров'язберігаючих технологій (або як по-іншому їх ще називають: здоров'язберігаючі освітні технології (ЗОТ)) у педагогічну діяльність, стає все більш актуальною для вивчення проблемою серед науковців.

Здоров'язберігаючі технології – це система заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію усіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я людини на усіх етапах її навчання та розвитку. Дана система пов'язує у собі низку заходів, які здійснюються у процесі взаємодії усіх учасників освітнього процесу. Серед них: виховно-оздоровчі, корекційні та профілактичні.

Мета цих освітніх технологій забезпечити можливість збереження здоров'я, сформувані необхідні знання, уміння й навички здорового способу життя, навчити використовувати отримані знання у повсякденному житті.

До здоров'язберігаючих технологій можна віднести: кольоротерапію; музикотерапію; ігротерапію; фітотерапію; пісочну терапію; ароматерапію; вітамінотерапію; фізіотерапію; релаксацію; психогімнастику; повітряні ванни; дихальну гімнастику; загартовування; профілактику плоскостопія; профілактику порушень статури; масаж та самомасаж; гімнастику пробудження.

Здоров'я як предмет здоров'язберігаючих технологій передбачає здоров'я фізичне, психічне, соціальне та етичне. Завдяки використанню здоров'язберігаючих технологій відбувається покращення пам'яті, уваги, мислення, підвищення здібностей до довільного контролю, покращення загального емоційного стану, підвищується працездатність.

Задачі здоров'язберігаючих технологій:

- зберегти здоров'я учасників освітнього процесу;
- створити умови для їх своєчасного і повноцінного розвитку.

Здоров'язберігаючі педагогічні технології застосовуються у різноманітних видах діяльності і представлені як:

Технології збереження та стимулювання здоров'я: ритмопластика; динамічні паузи; рухливі та спортивні ігри; релаксація; пальчикова гімнастика; гімнастика для очей; дихальна гімнастика; гімнастика, що бадьорить. Технології навчання здоровому способу життя (ЗСЖ): ранкова гімнастика; фізичні заняття; самомасаж; серія занять «Азбука здоров'я».

Корекційні технології: артикуляційна гімнастика; технологія музичної дії; казкотерапія.

Принципи здоров'язберігаючої педагогіки:

1. Принцип не нанесення шкоди.
2. Принцип пріоритету діючої турботи про здоров'я.
3. Принцип суб'єкт-суб'єктивної взаємодії.
4. Принцип відповідності змісту і організації навчання віковим особливостям.

5. Комплексний міждисциплінарний підхід.
6. Принцип медико-психологічної компетентності учителя.
7. Принцип гармонічного поєднання педагогічних впливів.
8. Пріоритет позитивних впливів над негативними (заборони, покарання).
9. Пріоритет активних методів навчання.
10. Принцип поєднання охоронної та тренувальної стратегій.
11. Принцип формування відповідальності учнів за своє здоров'я.
12. Принцип відтермінованого результату.
13. Принцип контролю за результатом.

Застосування у роботі здоров'язберігаючих педагогічних технологій підвищує результативність освітнього процесу, формує у педагогів і батьків цілісні орієнтації.

ЗМІСТ

Секція. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

<i>Сай Д. В.</i> Проблеми радикальної соціальної роботи сьогодні	1
<i>Чубук Р. В.</i> Наукові ідеї педагогічної спадщини в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців	3
<i>Сургова С. Ю., Яровенко С. С.</i> Архітектурна доступність як умова формування інклюзивного середовища	6
<i>Малиновська Н. Л.</i> Зайнятість населення в умовах воєнного стану як складова соціального захисту	10
<i>Файчук О. Л.</i> Організація дозвілля студентської молоді: досвід країн ЄС	16
<i>Сай Л. Ю.</i> Переваги та особливості групової арт-терапії в умовах військових дій	21
<i>Костєва Т. Б.</i> Волонтерство в миколаївській області під час воєнного стану в Україні	23
<i>Башара Д. І.</i> Особливості професійної діяльності асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі	26
<i>Білоус І. В.</i> Супервізія як підтримка професійного розвитку сучасного соціального працівника	29
<i>Вітько В. В.</i> Можливості пісочної терапії у роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я	32
<i>Нерез О. О.</i> Фундаментальні моральні категорії соціальної роботи	35
<i>Романова А. В.</i> Благодійність у Миколаєві в ХІХ – початку ХХ століття	38
<i>Шаутіна А. М.</i> Специфіка соціальної роботи з клієнтами, які отримали психологічну травму в умовах війни	41
<i>Степаненко С. І.</i> Здоров'язберігаючі технології в сучасному освітньому просторі	44

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *Н. Лебединцева*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.

Підп. до друку 29.06.2022.
Формат 60x84¹/₁₆.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 3,02. Обл.-вид. арк. 2,55.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmmu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2022:

СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XVI Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

